

Postanowienie z dnia 14 maja 2009 r.

I PZ 5/09

Sprawa o ustalenie, że zdarzenie było wypadkiem przy pracy jest sprawą o prawa majątkowe.

Przewodniczący SSN Andrzej Wróbel, Sędziowie SN: Józef Iwulski (sprawozdawca), Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 maja 2009 r. sprawy z powództwa Dariusza Z. przeciwko Zakładowi Wyrobów Sanitarnych „S.” Spółce z o.o. w G. o ustalenie wypadku przy pracy, na skutek zażalenia strony pozwanej na postanowienie Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach z dnia 15 grudnia 2008 r. [...]

o d d a l i ł zażalenie.

U z a s a d n i e n i e

Postanowieniem z dnia 15 grudnia 2008 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach odrzucił zażalenie strony pozwanej Zakładu Wyrobów Sanitarnych „S.” Spółki z o.o. w G. na postanowienie Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach z dnia 6 maja 2008 r. [...], którym odrzucono apelację pozwanej od wyroku tego Sądu Rejonowego z dnia 19 grudnia 2007 r., w sprawie z powództwa Dariusza Z. o ustalenie istnienia wypadku przy pracy.

W uzasadnieniu postanowienia odrzucającego zażalenie Sąd Okręgowy - powołując się na występujący w orzecznictwie pogląd, że roszczenie o ustalenie wypadku przy pracy (którego dochodził powód w przedmiotowej sprawie) ma charakter majątkowy - wywiódł, iż obowiązkiem żalącego się było oznaczenie w zażaleniu wartości przedmiotu zaskarżenia. Skoro zaś zarządzenie przewodniczącego w Sądzie drugiej instancji wzywające do usunięcia braku formalnego zażalenia przez oznacze-

nie wartości przedmiotu zaskarżenia nie zostało wykonane w terminie, to zażalenie podlegało odrzuceniu w myśl art. 370 w związku z art. 397 § 2 k.p.c.

W skierowanym do Sądu Najwyższego zażaleniu na postanowienie z dnia 15 grudnia 2008 r., pozwana wniosła o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego oraz uchylenie w całości poprzedzającego je postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 6 maja 2008 r. i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, a ponadto o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów postępowania zażaleniowego. Zdaniem skarżącej, roszczenie o ustalenie wypadku przy pracy ma charakter niemajątkowy. Pozwana wywiodła w szczególności, że zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) - mającej zastosowanie w sprawie - podstawą wypłaty jednorazowego odszkodowania przysługującego pracownikowi w związku z wypadkiem przy pracy było prawomocne orzeczenie komisji lekarskiej ZUS. Protokół powypadkowy był dokumentem sporządzanym przez pracodawcę i stanowił „najważniejszy” załącznik do składanego w organie rentowym wniosku o wypłatę świadczeń wypadkowych. Orzeczenie stwierdzające stopień uszczerbku na zdrowiu było więc kolejnym etapem postępowania prowadzonego przez organ rentowy i kończyło się wydaniem decyzji podlegającej zaskarżeniu do sądu ubezpieczeń społecznych. Organ rentowy wydając taką decyzję znał już wyniki badań oraz orzeczenie komisji lekarskiej o stopniu uszczerbku na zdrowiu. Z tej przyczyny poszkodowany, skarżąc przed właściwym sądem decyzję o odmowie przyznania świadczeń powypadkowych, znał stopień uszczerbku na zdrowiu i mógł podać wysokość niezyskanych świadczeń majątkowych. Natomiast w odmiennej sytuacji znajduje się powód domagający się przed sądem pracy ustalenia, że dane zdarzenie było wypadkiem przy pracy. Odmowa zakwalifikowania zdarzenia jako wypadku przy pracy uniemożliwia bowiem podjęcie przed organem rentowym postępowania, w trakcie którego komisja lekarska stwierdziłaby stopień uszczerbku na zdrowiu, co z kolei mogłoby stanowić podstawę do wystąpienia z roszczeniem o jednorazowe odszkodowanie. Stąd też - według żalącej się - w sprawie o ustalenie, że zdarzenie, jakiemu uległ powód w czasie świadczenia pracy u pozwanej jest wypadkiem przy pracy (czyli o ustalenie charakteru prawnego zdarzenia powodującego stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu) pozwana nie była w stanie uzyskać orzeczenia komisji lekarskiej ustalającego stopień uszczerbku na zdrowiu powoda. Wobec powyższego niemożliwe było określenie przez pozwaną

wartości przedmiotu zaskarżenia. Zdaniem strony pozwanej, roszczenie o ustalenie, czy zdarzenie miało charakter wypadku przy pracy nie jest roszczeniem o ustalenie istnienia stosunku pracy i dlatego wartość przedmiotu sporu (zaskarżenia) nie podlegała określeniu na podstawie art. 23¹ k.p.c.

Skarżąca zwróciła ponadto uwagę na to, że Sąd Rejonowy w wyroku ustalił wpis ostateczny na kwotę 100 zł, przy czym powołał się w tym względzie na art. 98 k.p.c. w związku z art. 11 ust. 1 i art. 32 ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.). Tymczasem sprawa o ustalenie, że zdarzenie było wypadkiem przy pracy nie mieści się w kategorii spraw, w których ustawa przewidywała dolną i górną granicę wpisu. Sąd Rejonowy powinien był zatem oprzeć orzeczenie o kosztach procesu na podstawie art. 31 wskazanej ustawy o kosztach sądowych, bowiem ten przepis zawiera regulację odnoszącą się do wpisu tymczasowego, który był określany od pism w sprawach o prawa niemajątkowe oraz w sprawach o prawa majątkowe, których wartości przedmiotu sporu nie dało się ustalić w chwili jej wszczęcia. Zdaniem strony pozwanej, skoro Sąd Rejonowy uznał, że przedmiotowa sprawa dotyczy roszczenia majątkowego, to był obowiązany w toku postępowania ustalić wartość przedmiotu sporu. Z tego względu rodzi się wątpliwość, czy Sąd Rejonowy uznał, że sprawa dotyczy roszczenia niemajątkowego, czy też po prostu w ogóle nie ustalił wartości przedmiotu sporu. Nawet gdyby przyjąć, że sprawa ma charakter sporu o roszczenie majątkowe, to w aktach sprawy „brak jest jakiegokolwiek zapisu” świadczącego o ustaleniu przez Sąd wartości przedmiotu sporu, co pozwoliłoby pozwanej określić wartość przedmiotu zaskarżenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie może być uwzględnione przede wszystkim dlatego, że nietrafny jest pogląd strony pozwanej o niemajątkowym charakterze roszczenia o ustalenie wypadku przy pracy (ustalenie, że konkretne zdarzenie było wypadkiem przy pracy). W ogólności należy stwierdzić, że roszczenie majątkowe nie musi mieć charakteru pieniężnego. Żądanie - a tym samym sprawa, w której to żądanie jest rozpoznawane - ma charakter majątkowy wówczas, gdy zmierza do realizacji prawa lub uprawnienia mającego bezpośredni wpływ na stosunki majątkowe stron, przy czym takimi sprawami mogą być zarówno sprawy o świadczenie, jak i o ustalenie oraz o ukształtowa-

nie prawa lub stosunku prawnego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2001 r., IV CZ 108/01, LexPolonica nr 355374; por. też postanowienia z dnia 28 lutego 2001 r., I CZ 152/00, LexPolonica nr 1543382; z dnia 28 listopada 2001 r., II UZ 81/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 450; z dnia 3 grudnia 2001 r., I PZ 95/01, OSNP 2003 nr 23, poz. 572 oraz z dnia 23 lutego 2004 r., I PZ 132/03, OSNP 2004 nr 24, poz. 423). O majątkowym charakterze roszczenia decyduje ściśle powiązanie zasadniczego przedmiotu rozstrzygnięcia z mieniem lub - inaczej ujmując - bezpośredni wpływ rozstrzygnięcia na stan mienia powoda oraz bezpieczeństwo mienia (uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2002 r., IV CZ 29/02, OSP 2003 nr 4, poz. 52, z glosą W.J. Katnera). Stąd też, jeśli oczekiwania powoda co do rozstrzygnięcia sądu skierowane są bezpośrednio na zaspokojenie interesu ekonomicznego, to sprawa dotyczy praw majątkowych, jeżeli zaś zamiarem powoda jest ukształtowanie stosunków osobistych (np. pomiędzy członkami określonej wspólnoty prawnej), to roszczenie ma charakter niemajątkowy, bo nie zmierza do bezpośredniego skutku ekonomicznego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2002 r., I CZ 163/02, OSP 2004 nr 5, poz. 60, z glosą S. Sołtysińskiego). O majątkowym, bądź niemajątkowym charakterze prawa, którego dotyczy roszczenie, decyduje zatem majątkowy, bądź niemajątkowy charakter dobra, którego naruszenia powód upatruje i którego ochrony się domaga. Wobec tego należy uznać, że prawami majątkowymi są wszelkie prawa wywodzące się bezpośrednio ze stosunków obejmujących ekonomiczne interesy stron. Niemajątkowe są natomiast prawa służące ochronie dóbr osobistych oraz stosunków rodzinnych pomiędzy małżonkami, krewnymi, powinowatymi. Niekiedy do praw niemajątkowych zalicza się także tak zwane prawa organizacyjne wynikające z przynależności do korporacji o charakterze gospodarczym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2006 r., V CSK 53/05, OSP 2007 nr 2, poz. 14, z glosą J. Kozińskiej; por. też orzeczenie z dnia 20 lipca 1955 r., II CR 2072/54, OSN 1956 nr I, poz. 22 oraz postanowienia z dnia 27 lutego 2001 r., V CZ 4/01, OSNC 2001 nr 7-8, poz. 124 i z dnia 13 sierpnia 2002 r., IV CKN 329/01, LexPolonica nr 376755).

W dotychczasowym orzecznictwie Sąd Najwyższy konsekwentnie przyjmuje, że do kategorii spraw o prawa majątkowe należą sprawy o sprostowanie protokołu powypadkowego (postanowienie z dnia 27 marca 2003 r., II UZ 3/03, OSNP 2004 nr 7, poz. 130; Monitor Prawa Pracy 2004 nr 7, s. 19, z glosą A. Świątkowskiego) oraz o ustalenie, że dane zdarzenie jest wypadkiem przy pracy (postanowienie z dnia 4

kwietnia 2006 r., I UZ 4/06, niepublikowane). W tych sprawach o ustalenie (art. 189 k.p.c.) roszczenie procesowe zmierza bowiem bezpośrednio do realizacji prawa lub uprawnienia mającego wpływ na stosunki majątkowe stron (powoda). Przede wszystkim chodzi w nich o możliwość uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tytułu wypadku przy pracy (jednorazowe odszkodowanie, renta z tytułu niezdolności do pracy, zasiłek chorobowy), a także ewentualnie o świadczenia przysługujące od pracodawcy (odszkodowanie za utratę lub uszkodzenie w związku z wypadkiem przedmiotów osobistego użytku oraz przedmiotów niezbędnych do wykonywania pracy - art. 237¹ § 2 k.p., odszkodowawcze świadczenia uzupełniające), ewentualnie o zapobieżenie przedawnieniu roszczeń. Sąd Najwyższy przyjmuje, że powództwo o ustalenie, iż konkretne zdarzenie było wypadkiem przy pracy w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jest dopuszczalne na podstawie art. 189 k.p.c. (uchwała z dnia 29 marca 2006 r., II PZP 14/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 228; Przegląd Sądowy 2008 nr 2, s. 91, z glosą Ł. Kozłowskiego; wyroki z dnia 16 marca 1999 r., II UKN 510/98, OSNAPiUS 2000 nr 9, poz. 366 oraz z dnia 5 czerwca 2007 r., I UK 8/07, OSNP 2008 nr 15-16, poz. 228; poprzednio uchwała z dnia 11 maja 1994 r., I PZP 1/94, OSNAPiUS 1994 r. nr 6, poz. 97 oraz w postanowienie z dnia 15 lutego 1995 r., II PZP 1/95, OSNAPiUS 1995 nr 15, poz. 188). W uzasadnieniu wskazanej uchwały z dnia 29 marca 2006 r. (II PZP 14/05) Sąd Najwyższy wywiódł istnienie interesu prawnego (art. 189 k.p.c.) przede wszystkim z bezpośredniego oddziaływania wyroku w sprawie o ustalenie wypadku na interesy majątkowe powoda (możliwość dochodzenia wskazanych świadczeń z ubezpieczenia społecznego i roszczeń odszkodowawczych). Sąd Najwyższy wskazał jednak też na pewien aspekt tego powództwa zmierzający do ochrony praw osobistych. W szczególności wywiódł, że wypadek przy pracy w swoim skutku narusza podstawowe dobro osobiste pracownika, jakim jest jego zdrowie (art. 11¹ k.p. w związku z art. 23 k.c.) i w tym również powództwo o ustalenie wypadku przy pracy ma uzasadnienie. Jest to jednak niewątpliwie jedynie dodatkowy (uboczny) przedmiot ochrony, występujący całkowicie wyjątkowo i tylko w przypadku, gdyby z naruszenia dobra osobistego miały być wyprowadzone roszczenia niemajątkowe. Podstawowym (głównym) i bezpośrednim przedmiotem ochrony, którego dotyczy powództwo o ustalenie wypadku przy pracy, jest bowiem interes ekonomiczny powoda, a więc jest to sprawa o prawo majątkowe.

Reasumując, spór pomiędzy stronami w rozpoznawanej sprawie - wbrew twierdzeniom pozwanej - dotyczy roszczenia o charakterze majątkowym. Dlatego obowiązkiem strony pozwanej składającej apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji (a następnie wnoszącej zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego odrzucającego apelację) było określenie wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 368 § 2 k.p.c.).

Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenie (art. 394¹ k.p.c.), jest związany przedstawionymi w nim zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa procesowego (art. 378 § 1 w związku z art. 398²¹ oraz w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., zasada prawna, III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55; por. też postanowienie z dnia 11 stycznia 2007 r., II CZ 114/06, LEX nr 258549). Z pewnością Sąd drugiej instancji, wydając zaskarżone postanowienie, nie mógł naruszyć wskazanych w zażaleniu przepisów ustawy o kosztach sądowych z 1967 r. (art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.), a żadnych innych przepisów postępowania jako naruszonych nie wskazuje się w zażaleniu. Nie mogą być więc uwzględnione wywody (zarzuty) żalącej się zamieszczone w końcowej części zażalenia, w której pozwana zwraca uwagę na to, że Sąd pierwszej instancji ustalił w wyroku wpis ostateczny na kwotę 100 zł, a nadto, że nie można było wskazać wartości przedmiotu zaskarżenia (sporu) wobec nieustalenia zakresu uszczerbku na zdrowiu powoda. W istocie jest to problem stosowania w sprawie o ustalenie wypadku przy pracy przepisu art. 15 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych, dotyczącego zasad procedowania w przypadku pisma wniesionego w sprawie o prawa majątkowe, w której wartości przedmiotu sprawy nie da się ustalić w chwili jej wszczęcia. Problem ten jest szeroko omawiany w literaturze (por. W.M. Kister: Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 czerwca 1991 r., I ACz 110/91, OSA 1992 nr 9, s. 45; M. Trzepiński: Wartość przedmiotu sprawy w postępowaniu cywilnym, Przegląd Sądowy 1998 nr 7-8, s. 142; M. Trzepiński: Sprawdzanie wartości przedmiotu sprawy w postępowaniu cywilnym, Przegląd Sądowy 1999 nr 4, s. 109; K. Gonera: Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych - komentarz, Warszawa 2006, s. 123; M. Manowska: Nowa ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Przegląd Sądowy 2006 nr 5, s. 40; A. Zieliński: Koszty sądowe w sprawach cywilnych, Warszawa 2007 - tezy do art. 15; A. Górski, L. Walentynowicz: Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny, Warszawa 2008; A. Daczyński [w:] Koszty postępowań sądo-

wych, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2008 - Rozdział 3; P. Filipiak: Opłata tymczasowa w sprawach cywilnych, Monitor Prawniczy 2008 nr 7, s. 385). Najogólniej rzecz ujmując, w sprawie o ustalenie wypadku przy pracy z reguły jest możliwe (choćby w przybliżeniu, co jest wystarczające) ustalenie wartości przedmiotu sporu w odniesieniu do ewentualnego roszczenia o jednorazowe odszkodowanie, nawet bez orzeczenia lekarza orzecznika ZUS. Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.), jednorazowe odszkodowanie przysługuje bowiem w wysokości 20% przeciętnego wynagrodzenia za każdy procent stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu. Stopień stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu według oceny procentowej w odniesieniu do poszczególnych uszkodzeń czynności organu, narządu lub układu oraz towarzyszących powikłań jest natomiast określony w załączniku do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad orzekania o stałym lub długotrwałym uszczerbku na zdrowiu, trybu postępowania przy ustalaniu tego uszczerbku oraz postępowania o wypłatę jednorazowego odszkodowania (Dz.U. Nr 234, poz. 1974).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.

=====